

„EXAMENUL DE STAT” ȘI PROIECTUL DE DIPLOMĂ ÎN ȘCOALA ROMÂNEASCĂ DE ARHITECTURĂ A ANILOR 50 / FINAL (STATE) EXAM AND THE DIPLOMA PROJECT IN THE ROMANIAN SCHOOL OF ARCHITECTURE OF THE 50s

Ana-Maria VESA DOBRE

Lector dr. arh. / Assist. Prof. PhD Arch.

ana_vesa@yahoo.com

Rezumat

Cei 15 ani postbelici ai Școlii românești de Arhitectură sunt ani de intense căutări, tulburări și pierderi. Paradoxal, este o perioadă a înnoirilor și a reformelor în învățământ – reforme care, însă, vor perverti Școala în ansamblul său, modelând-o în acord cu noua ideologie politică instaurată. Scurta tradiție a Școlii, formată în perioada începutului de secol XX și în perioada interbelică, devine în decada `50 din ce în ce mai difuză; planul de învățământ se transformă, treptat, după modelul sovietic, pierzând cursuri tradiționale importante, ca *Istoria artelor*, *Istoria arhitecturii universale*, *Arhitectura bizantină* ș.a., și se concentrează pe programele industriale, agricole și de sistematizare masivă a teritoriului. Tot în acești ani, este formulată și structura examenului de absolvire – sau a *Examenului de Stat*, iar ulterior și durata studiilor de 6 ani (12 semestre), diplomei alocându-se pentru prima oară un întreg an de studiu. Aspectele practice, de context economic și social introduse în proiectele de diplomă, au o puternică influență asupra schimbării mentalității studenților, și a profesiei, în general, iar constrângerile ideologice le situează într-o perspectivă convergentă.

Formula general impusă și adoptată a „*arhitecturii oficiale*”, „*realist-socialiste*” devine absurdă, și cu atât mai mult, imperativă în implementare. Individualitatea,

Abstract

The fifteen post-war years of the Romanian School of Architecture are a time of deep quest, as well as of confusion and loss. They are the sad paradox of both the innovations and education reforms that will eventually warp the School on its whole, shaping it in tune with the newly set up political ideology. The short history of the School, cast during the early 20th century and the inter-war period, becomes more and more scattered in the 50's; its curriculum is gradually shaped after the Soviet paradigm, discharging important traditional lectures, such as Art History, History of World Architecture, Byzantine Architecture etc., while focusing instead on the industrial, agrarian and massive urban planning programmes. In the same time, the academic curriculum is shaped into 6 years of study (12 semesters) and finals get a new structure, that include the Final Exam (or State Exam) and the Diploma project – the latter being developed during the whole last year of study. Every detailed aspect, of economic and social context, is directly applied into any diploma project, thus having a strong effect on the students' mindset as well as the profession's, in general, while the ideological restraints place them in a convergent perspective.

The general compulsory rule of the Socialist Realist, official architecture is adopted, yet absurd and all the more so imperative in deployment. The individuality, original-

originalitatea, inovația – calități esențiale dezvoltării unui astfel de domeniu artistic, sunt radical anulate și orice intenție de manifestare a lor va fi considerată un afront direct sistemului. Dimensiunea experimentală, idealist-utopică sau inventivă a proiectelor se dizolvă, treptat, în „realismul” construirii socialismului.

Până în 1947, profesia de arhitect rămăsese încă liberală; se lucra fie ca arhitect independent sau ca patron al unor birouri de arhitectură. În perioada poststalinistă (1953) însă, activitatea profesională privată este interzisă. În consecință, studiul anilor `50 încearcă să descifreze diversele aspecte ale practicii de arhitectură românești și, implicit, ale Școlii în această perioadă – prin analiza *proiectului de diplomă* și a *Examenului de Stat* elaborate, ca piese semnificative și relevante ale acestui proces.

Cuvinte cheie: Școala de arhitectură, proiect de diplomă, Examen de Stat, realism-socialism, industrializare.

Cei 15 ani postbelici ai Școlii românești de Arhitectură sunt ani de intense căutări, tulburări și pierderi. Paradoxal, este o perioadă a înnoirilor și a reformelor în învățământ – reforme care, însă, vor perverti Școala în ansamblul său, modelând-o în acord cu noua ideologie politică instaurată. Scurta tradiție a Școlii, formată în perioada începutului de secol XX și în perioada interbelică, devine în decada `50 din ce în ce mai difuză; planul de învățământ se transformă, treptat, după modelul sovietic, pierzând cursuri tradiționale importante, ca *Istoria artelor*, *Istoria arhitecturii universale*, *Arhitectura bizantină* ș.a., și se concentrează pe programele industriale, agricole și de sistematizare masivă a teritoriului. Tot în acești ani, este formulată și structura examenului de absolvire – sau a *Examenului de Stat*, iar ulterior și durata studiilor de 6 ani (12 semestre), diplomei alocându-se pentru prima

ity or innovation – as essential qualities as they are in the evolution of this artistic field are strictly cancelled and any means of their further occurrence will be taken as a straight injury towards the system. The experiment, the idealistic-utopia or innovation within the projects is progressively diluted into the “realism” of the socialism building.

Until 1947, the Romanian architect could still enjoy a liberal practice, either as a freelancer or as a principal of an architectural bureau. In the post-Stalinist era (1953) though, his professional private practice is forbidden. In the meanwhile, the building regulations become strict and compulsory applied into the architectural design and urban planning, while indirectly they also infuse the architectural education system. Consequently, the study of the 50's tries to discover the various aspects of both the Romanian architectural practice and the School of that time – by analysing its Diploma Project, as well as its Final Exam, developed as significant and meaningful pieces of this very process.

Keywords: School of Architecture, Diploma project, Finals, Socialist Realism, industrialization.

The fifteen post-war years of the Romanian School of Architecture are a time of deep quest, as well as of confusion and loss. They are the sad paradox of both the innovations and education reforms that will eventually warp the School on its whole, shaping it in tune with the newly set up political ideology. The short history of the School, cast during the early 20th century and the inter-war period, becomes more and more scattered in the 50's; its curriculum is gradually shaped after the Soviet paradigm, discharging important traditional lectures, such as Art History, History of World Architecture, Byzantine Architecture etc., while focusing instead on the industrial, agrarian and massive urban planning programmes. In the same time, the academic curricu-

oară un întreg an de studiu. Aspectele practice, de context economic și social introduse în proiectele de diplomă, au o puternică influență asupra schimbării mentalității studenților, și a profesiei, în general, iar constrângerile ideologice le situează într-o perspectivă convergentă.

Examenul de absolvire¹ sau „**Examenul de Stat**” a apărut, în această formă, în anul universitar 1950-1951, prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr.63/1950 privind Examenul de Stat. La data de 23 aprilie 1949, Ministerul Învățământului Public² hotărâse „sistarea acordării diplomelor pentru învățământul superior”. Circulara prevedea că cei ce vor absolvi Institutele de învățământ superior vor primi certificate, pentru a se putea încadra în câmpul muncii, urmând ca diplomele să le fie atribuite numai după trecerea unui examen.

La Arhitectură, pe lângă **proiectul de diplomă**, s-a reglementat susținerea a două probe orale obligatorii, la materia teoretică *Marxism-Leninism* și la așa-numitele materii „profesionale”, care includeau *Istoria arhitecturii*, *Teoria arhitecturii* și *Teoria urbanismului*, dar și materiile tehnice (*Construcții civile*, *Construcții industriale*), parcurse în cei cinci ani de studii. Acestea erau numite, în fișa *Procesului verbal* al examenului, drept „*Materia de bază și cele auxiliare*”³. Susținerea ambelor probe era necesară pentru trecerea examenului, nota minimă de promovare fiind 6 (nota fiecărui examen oral era consemnată specific în procese ver-

lum is shaped into 6 years of study (12 semesters) and finals get a new structure, that include the Final Exam (or State Exam) and the Diploma project – the latter being developed during the whole last year of study. Every detailed aspect, of economic and social context, is directly applied into any diploma project, thus having a strong effect on the students’ mindset as well as the profession’s, in general, while the ideological restraints place them in a convergent perspective.

The Final Exam¹ or “The State Exam” was first established, in this formula, in the academic year 1950-1951, by the Cabinet Council Decree no.63/1950 regarding the Final Exams. At 23rd of April 1949, the Ministry of Public Education² decided “to suspend the issue of all bachelor diplomas”. The decree provided that all universities were to grant a certificate for their graduates, in order for them to be able to employ themselves right away, while the diplomas were to be granted later on, after the Final Exams passing.

For Architecture studies, along with the Diploma project, the Finals also included two oral mandatory exams at Marxism-Leninism and the so-called “professional” subjects, such as History of Architecture, Theory of Architecture and Urban Design Theory, as well as technical subjects like Civil Constructions and Industrial Constructions, completed within the entire five year studies. They were called, as mentioned in the Exam Report, as “Basic and Additional Subjects”³. Both subjects were mandatory and their minimum passing grade was 6

1 Conform Proceselor verbale încheiate la sfârșitul susținerii probei de către absolvent, așa cum apar acestea catalogate în Examen de Stat din 1952, vol.98, dar și a Rapoartelor de sfârșit de an, listate în același volum (vezi Arhiva UAUIM, 2012).

2 Circulara nr. 97750/1949, conform Sesizării Ministerului Învățământului Public, Serviciul Institute Tehnice, nr. 42843/1951 către Facultatea de Arhitectură – document extras din Examen de Stat din 1950-1951, vol.91, p.22.

3 Conform „Procesului verbal asupra Examenului de Stat din sesiunea Iulie 1951”, extras din Examen de Stat din 1951, vol. 92.

1 As specified in *Procese verbale, Examen de Stat din 1952*, vol. 98, as well as *Rapoarte de sfârșit de an*, (original in Romanian, in UAUIM Archive, 2012).

2 Decree nr. 97750/1949, according to the Notice of the Public Education Ministry, Department of Technical Institutes, nr. 42843/1951 to the Faculty of Architecture – (original in Romanian), in *Examen de Stat din 1950-1951*, vol.91, p.22, UAUIM Archive, 2012

3 According to „*Proces verbal asupra Examenului de Stat din sesiunea Iulie 1951*”, (original in Romanian), in *Examen de Stat din 1951*, vol. 92, UAUIM Archive, 2012.

bale distincte, pentru fiecare materie în parte, iar media finală, care includea și subiectele la materiile orale susținute, respectiv și nota proiectului de diplomă, era consemnată în *Procesul verbal* final sau concluziv). Durata pregătirii pentru Examenul de absolvire era de un semestru (semestrul 11). Începând cu octombrie 1953, durata elaborării Proiectului de diplomă s-a prelungit de la unul, la două semestre. Prin H.C.M.N.1879/1953⁴, privind susținerea proiectului de diplomă în Instituțiile de Învățământ tehnic Superior, toate proiectele urmau să fie avizate de recenzori, stabiliți înainte de fiecare sesiune a Examenului de Stat. Recenzorii erau arhitecți practicieni cu experiență, ce activau în institutele de proiectare din București și lor le revenea rolul de a evalua, alături de corpul profesoral, proiectele de diplomă înscrise la Examenul de Stat. Școala stabilea anual lista recenzorilor necesari și trimitea invitații personale fiecăruia, în vederea prezentării acestora în timp util, pentru a examina proiectele predate. Recenzorii și îndrumătorii diplomelor aveau obligația de a întocmi rapoarte scrise referitoare la aceste evaluări, înainte de susținerile orale, publice, ale proiectelor.

În promoția din 1951, de exemplu, doi absolvenți au fost premiați cu „Mențiunea *Exceptional*” (nota 9 la toate materiile): Willy Juster și Mihail Caffé – ambii viitori profesori în Școală. Diploma celui dintâi, cu tema „*Stadionul Dinamo*”, a fost apreciată în mod special, dar și „*Academia RPR*” a lui Caffé Mihail⁵ cum reiese din *Procesul verbal* privind examinarea absolventului:⁶

(each oral exam grade was mentioned in specific Exam Reports, while the final ratio also included the mark of the Diploma project).

The study time for the Finals was one semester (the 11th). Starting October 1953, the draw up of the Diploma project was prolonged at two semesters. By CCD no.1879/1953⁴, all these final projects were to be approved by specific surveyors, approved before each Finals session. The surveyors were qualified and experienced architects, practitioners within the designing institutes in Bucharest; they were supposed to evaluate, together with the students' tutors, the Diploma projects registered for the Finals. Yearly, the School had to approve the necessary surveyors list and to send them each private invitations, in order for them to be present in time for the examinations. All the surveyors and tutors had to deliver written reports regarding their examinations, before the oral and public presentations of the projects.

In the 1951 class, for example, two graduates were awarded with the Exceptional Mention (grade 9 to all subjects): Willy Juster and Mihail Caffé – both of them teachers-to-be of the School. Juster's Diploma project, "Dinamo Stadium", was particularly appreciated, as well as Caffé's "RPR Academy"⁵, according to the examination Report:⁶

4 „Raportul” nr.760/21 March 1951, in Examen de Stat (febr.-iunie 1951), vol.I, nr.91,p.210, Arhiva UAUIM, 2012. (<http://universulenergiei.europartes.eu/istorie/politehnica/1948-1992/1953/>)

5 După cum arată „Raportul” nr.760/21 martie 1951, extras din Examen de Stat (febr.-iunie 1951), vol.I, nr.91,p.210.

6 Cf.Proces verbal, Ibidem, p.341

4 „Raportul” nr.760/21 March 1951, in Examen de Stat (febr.-iunie 1951), vol.I, nr.91,p.210, Arhiva UAUIM, 2012. (<http://universulenergiei.europartes.eu/istorie/politehnica/1948-1992/1953/>)

5 As in „Report” no. 760/21 March 1951, extract from the State Exam (Febr.-June 1951), vol. I, nr. 91, p. 210.

6 Cf. Proces verbal, Ibidem, p.341

„La proba orală de *Marxism-Leninism*, candidatul [CAFFÉ MIHAIL] a fost interogată asupra [subiectului]: *Despre tactica bolșevică în perioada refluxului avântului revoluționar 1908-1912. Lupta lui Lenin și Stalin pentru apărarea bazelor teoretice ale Partidului Marxist-Leninist cu anii reacțiunii staliniste.*

La probele orale profesionale, candidatului i s-au pus următoarele întrebări, pentru materia de bază și cele auxiliare:

1. Rolul Teoriei în arhitectură
 2. Ce reguli cunoaștem în suprapunerea ordinelor? Regula generală.
 3. Ce posibilitate de înfrumusețare a fațadei avem?
- Pentru răspunsurile date la aceste întrebări și pentru lucrarea de diplomă prezentată, având Subiectul „Academia RPR”, candidatul a obținut nota 9.

REFERAT⁷

privind caracterizarea proiectului de diplomă al
candidatului CAFFÉ MIHAIL
„Academia RPR”

Tema: Monumentală, mult prea mare pentru a putea fi tratată în adâncime, în perioada scurtă de timp rezervată candidatului pentru studiu. Din această cauză, se constată o serie de deficiențe, între cari compoziția nu are suficientă legătură organică între părțile ei componente. Relevăm exagerarea temei materiale a programului, care și ea a contribuit în bună măsură la defectele de rezolvarea planului. Se creiază prea multe curți interioare, dintre cari unele de dimensiuni relativ mici.

Expresia plastică: Candidatul a depus un efort meritoriu pentru a da expresie arhitecturală monumentală corespunzătoare temei, fără a fi reușit în totul. Se constată o lipsă de unitate între elementele aceleași fațade.

Lucrarea, în general, este valoroasă din punct de vedere al expresiei ideologice și are calități plastice de detaliu.

Nota: 8 – 9

7 Ibidem, p.342

“At the oral examination of *Marxism-Leninism*, the graduate [CAFFÉ MIHAIL] was asked about *The Bolshevik strategy during the revolutionary bloom of 1908-1912. Lenin’s and Stalin’s fight for the theoretical basis approach of the Marxist-Leninist Party against the Stalinist reaction.*

At the professional subjects examination, the graduate was asked about:

1. The Role of Architectural Theory
2. The rules of architectural orders overlapping. The general Rule.
3. What elevation adornment means are there?

For the graduate’s answers to these questions, along with the presented Diploma project of “RPR Academy”, the candidate receives the grade: 9

REPORT⁷

regarding the Diploma project of the
graduate CAFFÉ MIHAIL
„RPR Academy”

Theme: Monumental and too large as a subject to be properly studied in the short time assigned to the candidate. Consequently, there are some deficiencies, like the inappropriate link between the composition and its integral parts. The theme is excessive in its function, leading to the same deficiencies found at the typical plans. There are too many inner courtyards of relatively small dimensions.

Graphic expression: the graduate worked hard in order to assign an architectural monumental quality for the edifice, but not entirely succeeded. There is a lack of unity between the components of each elevation. Overall, the project is valuable regarding its ideological expression and presents detailed plastic qualities.

Grade: 8-9.

7 Ibidem, p.342

Deși „Academia RPR” era unul dintre programele de studiat impuse prin listele obligatorii ale subiec-telor de diplomă,⁸ observațiile juriului sugerează o opțiune inadecvată a candidatului pentru o astfel de temă. Am-ploarea și complexitatea subiectului sunt sancționate abia în momentul prezentării acestora la examen, dintr-o neconcordanță a listei cu structura curriculară a momentului, care nu permitea elaborarea unor astfel de proiecte într-un segment de timp atât de scurt (un semestru). Or „exagerarea temei materiale” la care se face referință nu putea fi reproșată absolventului, în momentul în care acestuia i se impunea oricum un asemenea program, deficiențele punctate fiind o consecință firească a opțiunii. În ceea ce privește expresia obiectului, monumentalitatea sa este evaluată favorabil,⁹ printr-o evidență ideologică contextuală, în care doar lipsa unității formale a fațadelor apare inadecvată. Utilizarea decorației în plastica volumului era, probabil, demersul sancționat, mai ales dacă este „citită” în relație cu întrebarea nr.3 de la materia profesională, care chestionează asupra manierei de „înfrumusețare a fațadelor”. Acest detaliu relevă un aspect important al felului în care erau concepute proiectele, ca simple carcase sau structuri, ce urmau a fi „decorate” ulterior. Ideea unui concept arhitectural global, integrator, în care spațiul poate fi simultan generat și generator, în toate aspectele sale constitutive, este dizolvată sistematic. În ansamblu, însă, observațiile comisiei privind proiectul de diplomă se rezumă la o anumită *valoare a expresiei ideologice*, ceea ce trebuie să fi fost un factor decisiv în evaluare, anulând toate celelalte considerente profesionale.

8 Vezi „Lista temelor pentru programele studiate la diplomă” (10.04.1951), Anexa 5 din Vesa Dobre, Ana-Maria, Școala românească de arhitectură (1944-1989) – Proiectele de diplomă, dinamică și relevanță, teză de doctorat UAUIM, 2013.

9 ENESCU, I.M., Arhitect sub comunism, p.357; Bădescu, Nicolae, „Împotriva cosmopolitismului și arhitecturii burgheze imperialiste”, în Arhitectura nr.1/1950, p.10..

Although the “RPR Academy” was an imposed theme by the mandatory list of programmes for the Diploma projects,⁸ the Board of Examiners’s notes suggest it as a not suitable subject to be approached. The subject’s complexity is hardly executed during the examination only, in regard with the time lacking study. The “large and monumental” features of the building could not be called down to the student, as long as the very subject was entitled on the mandatory list of programmes. Regarding the object’s expression, on the other hand, its monumentality is appreciated⁹, along with an obvious ideological context, where a mere lack of elevation formal unity seems inappropriate. The use of decoration was, probably, the called down approach since it could also be linked with the question no.3 of the professional subjects, asking about the “adornment means” for the elevations. This small detail shows an important way of the projects’ concept, as simple frames or structures that were to be adorned later on. The idea of an architectural general concept, within which the space is both created and creator, in all its ingredients, is constantly diluted. In the end, the Board of Examination notes regarding the Diploma project summarize a certain value of an ideological expression, that must had been a critical factor of the evaluation, cancelling all the other professional considerations.

8 See “Lista temelor pentru programele studiate la diplomă” (original in Romanian, 10.04.1951), 5th Annex in VESA DOBRE, Ana-Maria, Școala românească de arhitectură (1944-1989) – Proiectele de diplomă, dinamică și relevanță, (original in Romanian), PhD thesis, UAUIM, 2013.

9 ENESCU, I.M., Arhitect sub comunism, p.357; BĂDESCU, Nicolae, „Împotriva cosmopolitismului și arhitecturii burgheze imperialiste”, în Arhitectura nr.1/1950, p.10.

În 1952, proiectul studentului arhitect Gheorghe Curinschi se pare că a fost prima diplomă de restaurare elaborată în Școală, al cărei subiect nu apare însă pe lista programelor impuse de catedră. Nu este foarte clar dacă acest aspect a avut repercusiuni importante asupra evaluării sau dacă opțiunea a fost în așa fel justificată încât să valideze dezvoltarea proiectului. În orice caz, diploma a fost apreciată în contextul politic respectiv probabil datorită argumentării unei filiere de influență a arhitecturii rusești asupra celei moldovenești – aspect esențial, de care amintește și comisia. Notarea maximală (9, *Exceptional*) sugerează, în orice caz, o abordare ideologică validă și, în același timp, carismă și originalitate – calități surprinzătoare, în contextul respectiv.

REFERAT

*privind caracterizarea proiectului de diplomă al
candidatului CURINSCHI GHEORGHE
„Reconstituirea Palatului de la Suceava pentru
decorurile unui film”*

*Problema este prea vastă pentru a fi studiată într-un timp atât de scurt. Era bine dacă problema ar fi fost restrânsă, lucru ce ar fi permis o detaliere mai mare a arhitecturii de interior, asupra căreia era cazul să se insiste mai mult. Nu este redată în mod suficient felul în care arhitectura din Răsărit a influențat asupra arhitecturii epocii lui Ștefan cel Mare.
Comisia propune: nota 9,- Exceptional*

Începând cu februarie 1952, pregătirea intensivă a fiecărei sesiuni a Examenului de Stat este un imperativ. *Circulara*¹⁰ privind organizarea acestui examen stipulează câteva puncte de acțiune.

¹⁰ Circulara Comitetului pentru Învățământul Superior, Direcția Secretariat nr.316/C, din 22.12.1951, privind organizarea Examenului de Stat – sesiunea Februarie 1952, înregistrată la Institutul de Construcții sub nr.17123/26.12.1951, extras din Examen de Stat (februarie-iunie) 1952, vol.98, p.22. Vezi Anexa 6, în Școala românească de arhitectură...

*In 1952, student Gheorghe Curinschi's diploma was probably the first restoration project designed in School, with a subject outside the mandatory programmes list imposed by the chair. It is still not very clear if this fact had significant effects upon its evaluation. However, the diploma was valued despite its political background, probably because of the student's note regarding the Russian architecture influence upon the Moldavian one. The maximum grade obtained (9, *Exceptional*) suggests a valid ideological approach and, in the same time, a sort of charm and originality – surprising qualities taken in that context.*

REPORT

*regarding the diploma project of the graduate
CURINSCHI GHEORGHE
„Suceava Palace Recovery for a film scenery”*

*The subject is too complex to be studied into such a short period of time. It would have been better to be narrowed down, in order to focus upon more detailed interior design architecture. There is not enough data regarding the influence of the Eastern architecture on Ștefan cel Mare's time style.
The committee proposes: grade 9, - Exceptional*

*Starting February 1952 the intense preparation of Final Exam each session becomes an imperative. The Decree*¹⁰ *regarding the organization of this exam stipulates some action points.*

¹⁰ *The Decree of the Superior Education Committee, Secretary Direction nr.316/C, din 22.12.1951, on the organisation of the State Exam – February session 1952, enregistered at the Construction Institute under nr.17123/26.12.1951, excerpt from the State Exam (February-June) 1952, vol. 98, p.22. See Anexa 6, in Romanian Architecture School...*

Pentru început, Școala trebuie să popularizeze evenimentul, și „să îndrume” participarea cât mai numeroasă a candidaților, în cadrul organizat în acest sens. Se sugerează chiar și apelul la presa locală și centrală, sau înștiințarea absolvenților la domiciliu sau „la locul de producție”, pentru o cât mai mare afuență la examen. Apoi, Decanii sunt în mod special instruiți a urmări evoluția programărilor studenților la Examenul de Stat, și a „ține o evidență exactă a absolvenților” care trebuie să participe la eveniment. În mod particular, „Decanii vor urmări îndeaproape *motivele pentru care nu se prezintă unii absolvenți, luând măsuri pentru antrenarea lor.*”¹¹ Pe de altă parte, motivând ridicarea nivelului științific al lucrărilor elaborate pentru acest examen, cadrele didactice sunt îndrumate să întocmească „planuri” de susținere și coordonare a absolvenților, precum și materiale bibliografice detaliate – care, interesant de subliniat aici, vor fi asigurate *integral*, pe toată perioada studiului, de către biblioteci.¹²

Pentru probele orale, se vor organiza seminarii și consultații suplimentare, pe parcursul celor două luni premergătoare Examenului. *Dosarele* candidaților (care, încă din 1951, erau prezentate în momentul înscrierii la examen) cuprindeau, printre altele, o *autobiografie*¹³ și un certificat de cetățenie. Pentru candidații din provincie, era necesar ca Școala să asigure cazarea și masa la cantină, contra cost. Acest mic detaliu este menit a completa facilitățile create pentru pregătirea și susținerea examenului. În final, dar nu

11 Sublinierea mea, menită a atrage atenția asupra faptului că prezentarea la Examenul de Stat nu mai era o opțiune (în adevăratul sens) pentru un absolvent.

12 Programul bibliotecii era, în sesiunea de examene, zilnic de la 7,30-22,00 și 8,00-14,00 duminica. Conform Darea de seamă 1955-1956, p.21

13 DIAC, Cristina, „Profesorii, prinși în vârtejul vremurilor” http://istoriacomunismului.blogspot.com/2007_09_01_archive.html

*First, the School has to put forth this event and advise all graduates to assist in the session. Another suggestion is to use the local and main mass media, or to even announce the graduates at their home and work addresses, in order to increase the presence of the students at each exam. Therefore, the Deans are especially trained to follow the development of the graduates’ appointment at every Final Exam and „to keep a strict record of all students” that have to take part in this event. Particularly, „the Deans will closely follow up the reasons why some graduates would not take part in the exam”¹¹ and ensure against it.” On the other hand, the teachers are advised to design „coordination and follow up plans” for the graduates, as well as detailed bibliographic works – that would be entirely available all the time at the university library.*¹²

For the oral exams, tutorial classes during the last two months before the session will be prepared additional. The students’ personal files (which, since 1951 were mandatory for the exams registration) included among others an autobiography¹³ and a citizenship certificate. For the country side graduates, the School had to organize their accommodation and canteen meals. This apparently small detail is meant to reveal the facilities within the preparation of this important event. Finally, but not lastly, the Rectors were to efficiently manage the Final Exams and advised to „outline the tutors that prove themselves especially concerned for the graduates’ intense preparation.” All these strong promoting efforts were, in fact, a mirror of the Soviet paradigm.

11 Sublinierea mea, menită a atrage atenția asupra faptului că prezentarea la Examenul de Stat nu mai era o opțiune (în adevăratul sens) pentru un absolvent.

12 Programul bibliotecii era, în sesiunea de examene, zilnic de la 7,30-22,00 și 8,00-14,00 duminica. Conform Darea de seamă 1955-1956, p.21

13 DIAC, Cristina, „Profesorii, prinși în vârtejul vremurilor” http://istoriacomunismului.blogspot.com/2007_09_01_archive.html

În ultimul rând, Rectorii sau Conducerea Instituțiilor de Învățământ Superior, în demersul lor de a controla eficient Examenul de Stat, sunt îndrumați „a evidenția cadrele didactice care dau dovadă de o preocupare deosebită pentru pregătirea temeinică a candidaților.” Toate aceste eforturi de promovare aveau drept scop preluarea modelului sovietic. Dacă „în vechea Rusie țaristă, învățământul superior scotea 20 de arhitecți pe an, astăzi sunt în URSS 20 de instituții de învățământ superior, de unde ies în fiecare an peste 800 de tineri arhitecți, numai la Institutul de Arhitectură din Moscova absolvind în 1951, 230 de diplomați.”¹⁴

În 1948, prin demararea Reformei Educaționale și adoptarea oficială a modelului de la Moscova, Școala își începe prima transformare ideologică. Primele gesturi vizibile ale acestui demers au fost modificările curriculare: apariția cursurilor de *Materialism dialectic, Marxism-Leninism, Limba rusă*, dar și a unor cursuri mai puțin transparente ideologic, ca *Arhitectura industrială și agricolă*, proiectele de *Compoziții clasice, Teoria și analiza arhitecturii/urbanismului, Istoria arhitecturii contemporane* (ulterior, *Istoria arhitecturii noi și sovietice*, absurdă încă din titlu), *Arta populară* – care avea rolul discret de a furniza elemente de vocabular autohton, pentru atât de necesarele inserții de limbaj național, care urmau a asezona elevațiile realist-socialiste ale noilor clădiri (ca și în cazul neoromânescului). *Bazele proiectării construcțiilor industriale* a fost un curs de teorie, ce promova importanța programelor industriale și modul în care trebuie abordate, în concordanță cu noua „estetică” și planurile de dezvoltare economică.

14 „Problemele învățământului arhitecturii în desbaterea Sesiunii a X-a a Academiei de Arhitectură a URSS”, în *Arhitectura* nr. 1-2/1952, p.33 (Sovhoz = Gospodărie agricolă de Stat, în fosta URSS)

If „in the former tsarist Russia, the universities delivered 20 architects every year, in USSR today there are 20 universities that deliver over 800 young architects yearly, while in 1951 at The Institute of Architecture in Moscow there are only 230 graduates.”¹⁴

In 1948, starting the Education Reform and official taking-up of the Russian paradigm, the School begins its first ideological transformation, through the curricular alterations: new classes are now mandatory, Marxism-Leninism, Russian Language, Dialectical Materialism, as well as other subjects less ideologically transparent, such as *Industrial and Agricultural Architecture, Classical Compositions, Theory and Analysis of Architecture / Urban Planning, History of Contemporary Architecture* (later, *History of New and Soviet Architecture*, as absurd as it sounds), *Folk Art* – that had the discreet task of delivering the local vocabulary elements for the national style architecture (as well as Neo-Romanian style). *Basic for industrial buildings design* was a theory class that promoted the importance of industrial programmes and the way they should be designed, according to the new „aesthetics” and economic development plans.

14 „Problemele învățământului arhitecturii în desbaterea Sesiunii a X-a a Academiei de Arhitectură a URSS”, în *Arhitectura Magazine* nr. 1-2/1952, p.33 (original in Romanian).

Betonul armat și proiectul aferent cursului, axat pe același material, a continuat firesc, fiind „materialul predilect” al tuturor celor patru decade analizate ce va determina „limitarea progresului și a performanței și un decalaj, încă nerecuperat față de restul lumii.”¹⁵

Proiectul de arhitectură rurală și construcții muncitorești este semnificativ pentru apariția diplomelor cu teme similare („Club muncitoresc”, „Cantină” sau „Casă de cultură” muncitorești, până și „Teatru muncitoresc”! (1951 și 1954), iar *Patru proiecte de arhitectură, dintre care unul în stil românesc* demonstrează faptul că proiectele erau privite ca exerciții de stil, ce puteau fi conjugate variat, în funcție de comandă.

Până în 1950, temele diplomelor au cuprins o paletă variată, fără dominante marcante. În 1945, de exemplu, o pondere foarte mare o au programele de educație (35%), alături de care apar turismul (10%) și industrialele (10%), în timp ce anii următori se impun culturalele (24%). În mod real, până în 1948 nu se poate vorbi de un conformism al Școlii, în raport cu o ideologie specifică. Abia din momentul detașării față de școala tradițională, din 1948, când temele diplomelor încep a fi direct și activ controlate, se observă o anumită dominanță tematică a proiectelor, care se aliniază sistematic sloganurilor ideologice. Acest punct de inflexiune coincide nu doar cu reformele din învățământ (sunt, de fapt, o cauză directă a acestora), dar și cu multe alte gesturi aparent minore din atmosfera Școlii, cum sunt dispariția anumitor profesori (C. Iotzu, G.M. Cantacuzino, Haralamb Georgescu, R. Bordenache (în parte, revenit „epurat” ș.a.), a Balului bobocilor și a cursurilor de *Istoria artei*, a reprezentărilor de tip Beaux-Arts și a supremației desenului liber, artistic sau chiar și a reprezentărilor puriste, moderniste, de filieră Mies van der Rohe.

15 Enescu, I.M., op.cit, p.145

*Reinforced concrete class and its project, on the same subject, continued its natural course as the main resource of all this era, which will generate the “limitation of progress and performance and a delay, yet unre-gained over the rest of the world”.*¹⁵ *The Project of Rural Architecture and Workers Buildings is significant for the diploma subjects on the same line („Workers Club”, „Canteen”, „Culture House” and even a „Workers Theatre”! between 1951 and 1954). The class Four architecture projects and a Romanian style one proves the fact that projects were meant as various style exercises, on command.*

Until 1950, the diploma projects themes were quite diverse, without strong dominants. In 1945 for example, there is a large choice of educational programmes (35%), tourism (10%) and industrial (10%), while the following years the dominant is set by the cultural ones (24%). In fact, until 1948, one cannot speak about any sort of conformism of the School, in relation to a specific ideology. Hardly at the moment of separation from the traditional school, since 1948, when the diploma themes start to be directly and actively managed, may one notice a certain theme dominant of the projects that closely align themselves to the ideological slogans. This turning point matches not only the moment of educational reforms (they are, in fact, a direct effect of these), but also other apparently minor events from School, such as the disappearance of some professors (C. Iotzu, G.M. Cantacuzino, Haralamb Georgescu, R. Bordenache), of the Fresmen Ball event and History of Art classes, the Beaux-Arts drawing etc.

15 Enescu, I.M., op.cit, p.145

După 1950, principalele teme ale diplomelor au fost cele legate de *sistematizare, turism, locuințe și construcții industriale*, ilustrând și prin acest aspect modul în care Școala devenise *conformă* contextului politic. Toate cele patru categorii tematice predominante corespund, punctual, intereselor planurilor de dezvoltare economică: sistematizarea întregului teritoriu; creșterea numărului de stațiuni turistice, cu infrastructura hotelieră și de agrement implicită, care era exclusiv adresată noului „client”: clasa muncitoare; restructurarea fondului necesar de locuințe, prin construcția amplă de noi cartiere rezidențiale, complementare sistematizărilor masive și inserțiilor de ansambluri industriale, menite a asigura cel mai important obiectiv al regimului: industrializarea generalizată a economiei.

Proiectele sunt șablonate și, de cele mai multe ori, se înscriu în uniformitatea generalizată. Trecerea la noua „linie” a fost rapid și activ implementată. Temele proiectelor sunt direct impuse de Minister, astfel că în 10 ani nu mai descriu decât profilul regimului politic autoritar și directivele sale.

În promoțiile 1953-56, diplomele ating un apogeu al conformismului. Un șir lung de titluri identice, ce corespund unor proiecte tip, cu aceleași clișee de ipostază ale noii arhitecturi *realist-socialiste*: zeci de proiecte ale Casei Scânteii sau ale unei săli de congres, cu alternativa unei fabrici de pâine sau a unui cvartal de locuințe – toate, copii sterile ale unor directive absurde. Iar propunerile desenate, cu multiple compromisuri funcționale și utilitare, sunt în fapt transpuneri fidele ale diplomelor sovietice, față de care se raportează permanent, ca într-o oglindă inexpressivă.

În general, criteriile de apreciere ale proiectelor erau „preocuparea pentru unitatea ansamblurilor, claritatea compoziției, folosirea experienței și exemplului arhitecturii sovietice, preluarea critică și creatoare a elemente-

After 1950, the main themes were set on urban planning, tourism, dwellings and industrial buildings, in a mirror-like image of the School facing the political context. These all four dominants comply with the very interests of the economic development plans: the urban planning of the entire country (global urbanization), the development of the tourist facilities, including the hotels and recreation infrastructure, in order to serve the new „client” - the working class; the recovery of the dwelling stock by massive and intensive residential building, that filled up the newly designed urban and industrial background. This was the most important target of the regime: the global industrialization of the economy.

The diplomas follow a single pattern-like line that best describes the global monotony. This new „line” was rapidly and actively implemented. The projects themes are directly imposed by the Ministry, so that in ten years time they paint the political regime and its objectives only.

During the academic years 1953-1956, the diplomas reach their conformity peak. A long row of identical titles that comply with the typical projects of realism architecture: scores of projects for Casa Scânteii or Conference Halls, Bread factories or residential sections – they are all dull copies or absurd commands. The drawings, on the other hand, with several functional and technical errors, are in fact copies of the Soviet diplomas, in a mirror-like endless image. The „official architecture” or „Realist-Socialist architecture” becomes absurd, but mandatory for implementation. The originality and innovation – as essential qualities for such an artistic field development, they are cancelled and any attempt to expressing them is received as a serious offence against the political regime. The experiment or any ideal perspective is diluted into the Realism of the Socialist building projects.

The evaluation of the diplomas included „the concern for the ensembles unity, the clarity of composition, the use of the Soviet architecture experience and paradigm,

lor naționale pentru exprimarea noului conținut de idei socialist, preocuparea pentru studiul și compunerea elementelor, a detaliilor și a modenaturii.”¹⁶

De aceea, în majoritatea proceselor verbale ale Examenului de Stat, este obsesiv menționată o lipsă a unității obiectului arhitectural – înțelegă aici, însă, ca o uniformizare a tuturor fațadelor, printr-un raport plin-gol constant și repetitiv, fără accente sau asimetrii. Axele compoziționale aveau rolul director de a trasa simetrii statice, monumentale, în forme geometrice primare, ușor de asimilat ca repere.

„Claritatea compoziției” era apreciată, mai curând, în aceste simetrii decât într-o coerență conceptuală, și de aceea devenise un sinonim pentru forme simpliste și brute, „clare”. „Folosirea exemplului și experienței sovietice” însemna de multe ori preluarea *integrală* a proiecte de diplomă sovietice similare ale perioadei – apreciată ca o calitate în sine. Acesta este motivul pentru care Casei Scânteii este regăsită integral în foarte multe proiecte de diplomă, indiferent de programul sau funcțiunea alese (institute, muzee, academii, clădiri reprezentative variate etc.) și este uluitor felul în care fiecare exemplar copiat era apreciat, de fiecare dată, la fel. Apoi, „prelucrarea critică a elementelor naționale” era aportul semnificativ al oricărei soluții, care reușea să confere un specific autohton proiectului. Aceste elemente erau, adesea, utilizate flagrant, într-o disonanță stilistică caracteristică, fiind combinate cu limbajul clasicist, sau reformulate la scări și în proporții atipice, în contexte contradictorii. Și totuși, proiectele astfel elaborate erau cele evaluate maximal, cu foarte puține excepții, deoarece scopul lor final consta într-o cât mai abilă conformare și înscriere în „linia” oficială. În consecință, în mod paradoxal, formalismul reproșat atâtor generații de proiecte de arhitectură ale anilor ‘50 devine, la rândul său, un formalism clișeizant, ușor recunoscutibil.

16 MACOVEI, P. „Sesiunea Examenului de Stat din Februarie 1952, la Facultatea de Arhitectură și Urbanism”, în *Arhitectura* nr. 1-2/1952, p.36.

the defining and creative use of the national elements, in order to express the new ideological content, the concern for the study and composition of the elements, details and proportions.”¹⁶

Therefore, the most of the Final Exam Reports mention a lack of unity for the architectural object – as a monotony of the elevations, a constant and repetitive open-close ratio, no accents nor asymmetry. The compositional axis traced static and monumental symmetries, in primary geometrical shapes.

„The clarity of composition” was appreciated in this respect more than any other conceptual coherence, but it soon became a synonym for simplistic and raw shapes – „clear” shapes. „The use of the Soviet architecture experience and paradigm” most of the times meant a complete copy of similar diplomas from the Soviet Institutes of Architecture – which was evaluated as a quality in itself. This is the reason why Casa Scânteii (today, House of the Press) project is always found in diplomas of that time, with no difference of programme or functional aspect of the building (be it institutes, museums, academies, administrative buildings of any sort etc). „The defining and creative use of the national elements” generally was an aspect of personal touch or expression of the project, rendering it in a local atmosphere. These „elements” were still misused, in a mix of Classicist vocabulary, in an atypical scale of proportion or in a conflicting context. Still, these projects were highly evaluated and appreciated, because of their final intention of great conformity with the „official” line. Later on, though, this formalism for which many generations were blamed would become, at its turn, a stereotype academicism, easy to recognise in any project of the 50s.

16 MACOVEI, P. „Sesiunea Examenului de Stat din Februarie 1952, la Facultatea de Arhitectură și Urbanism”, în *Arhitectura Magazine* nr. 1-2/1952, p.36 (original in Romanian)

În mod surprinzător, însă, existau și păreri contare acestor tendințe, unele enunțate chiar public, în scrieri de specialitate,¹⁷ în care erau condamnate „șablonismul” și tipizarea proiectelor elaborate în Școală, în anii 1954-1955. Lipsa inovației și transpunerea mecanică a unor formule „de succes”, mai ales în proiectele de diplomă, sunt descrise ca soluționări simpliste ale problematicii impuse de noile directive, în timp ce „prelucrarea creatoare” a acestor imperative ar putea genera formule originale valide, care pot descrie și imagini sugestive ale specificului național, atât de des menționat și impus.

În acest context, studiul anilor `50 încearcă să descrie diversele aspecte ale practicii de arhitectură românești și, implicit, ale Școlii în această perioadă – prin analiza *proiectului de diplomă* și a *Examenului de Stat* elaborate, ca piese semnificative și relevante ale acestui proces. Analiza diplomelor descrie un tablou al Școlii și datorită rolului semnificativ pe care îl joacă proiectele de absolvire în viața curriculară a oricărui student. Aici devin lizibile tendințele principale de manifestare ale viitoarei bresle, dar și toate mecanismele intrinseci prin care autoritatea politică poate controla această activitate. Descifrând relațiile complexe derivate de aici, diplomele pot fi o lectură interesantă a unor procese mai profunde, ce pot dezvălui atât individualități distincte ale personalității autorilor lor, dar mai ales, anumite tendințe lente de coagulare a unor direcții și mentalități colective, dirijate activ sau pasiv, de variatele ipostaze ale puterii politice.

Unexpectedly, there were opposite opinions to this bearing, some of them even brought into the open within professional literature,¹⁷ that dispraised the pattern-like designing and typical projects made in School between 1954-1955. The lack of innovation and the servility of some „successful” formulae, applied especially into the diploma projects, are described therein as simplistic solutions to the ideological requests. The alternative could be a „creative management” of these imperative requests, in order to generate original and relevant designs.

Drawn into this context, the study of the Romanian School of Architecture in the 50s is trying to decode the various aspects of the local architectural practice, particularly well described by the shape of the diplomas designed there. The analysis of the projects, together with the Final Exam evaluation – they all are a significant and relevant piece of this process. One may „read” in here the main tendencies of the architectural professional life of the Romanian gild, as well the mechanics of the political management upon its functioning. Decoding these complex relationships, the architectural diplomas may become an interesting „reading” of even further and deeper processes that reveal their authors’ distinct character, as well as the collective mindset designed by the various states of the political power.

17 ALIFANTI, C., CAFFÉ, M. „Unele aspecte din activitatea atelierelor de arhitectură ale Institutului de arhitectură „Ion Mincu”, în *Arhitectura* nr.6-7/1954, p.59-67.

17 ALIFANTI, C., CAFFÉ, M. „Unele aspecte din activitatea atelierelor de arhitectură ale Institutului de arhitectură „Ion Mincu”, în *Arhitectura* nr.6-7/1954, p.59-67, (original in Romanian).

Bibliografie / Bibliography

ALIFANTI,C., CAFFÉ, M. „Unele aspecte din activitatea atelierelor de arhitectură ale Institutului de arhitectură „Ion Mincu”, în *Arhitectura* nr.6-7/1954, p.59-67.

BĂDESCU, Nicolae, „Împotriva cosmopolitismului și arhitecturii burgheze imperialiste”, în *Arhitectura* nr.1/1950, p.10.

ENESCU, I.M., *Arhitect sub comunism*, București, Editura Paideia, 2006.

MACOVEI, P. „Sesiunea Examenului de Stat din Februarie 1952, la Facultatea de Arhitectură și Urbanism”, în *Arhitectura* nr. 1-2/1952, p.36

VESA Dobre, Ana-Maria, *Școala românească de arhitectură (1944-1989) – Proiectele de diplomă, dinamică și relevanță*, teză de doctorat UAUIM, 2013

xxx „[Raport] Către Ministerul Învățământului – Direcția Generală a Învățământului Superior, Serviciul Învățământ Superior Politehnic”, din 3.07.1956, în *Examen de Stat 1956 (februarie-iunie)*, vol.3, p.95-97, arhiva UAUIM

xxx „Raportul privind seziunea de diplome a anului 1956”, în *Examen de Stat 1956 (februarie-iunie)*, vol.3, p. 106, pct.2.1, arhiva UAUIM

xxx „Raportul” nr.760/21 martie 1951, extras din *Examen de Stat (febr.-iunie 1951)*, vol.I, nr.91,p.210.

arhiva UAUIM

xxx *Circulara nr.97750/1949*, conform Sesizării Ministerului Învățământului Public, Serviciul Institute Tehnice, nr.42843/1951 către Facultatea de Arhitectură – document extras din *Examen de Stat din 1950-1951*, vol.91, p.22, arhiva UAUIM

xxx *Circulara Comitetului pentru Învățământul Superior, Direcția Secretariat nr.316/C, din 22.12.1951, privind organizarea Examenului de Stat – sesiunea Februarie 1952*, înregistrată la Institutul de Construcții sub nr.17123/26.12.1951, extras din *Examen de Stat (februarie-iunie) 1952*, vol.98, p.22, arhiva UAUIM

xxx „Problemele învățământului arhitecturii în desbaterea Sesiunii a X-a a Academiei de Arhitectură a URSS”, în *Arhitectura* nr. 1-2/1952, p.33

Webografie / Webography

http://istoriacomunismului.blogspot.com/2007_09_01_archive.html

<http://universulenergiei.europartes.eu/istorie/politehnica/1948-1992/1953>